

บทที่ 5

การสร้างและการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดัดเต่า

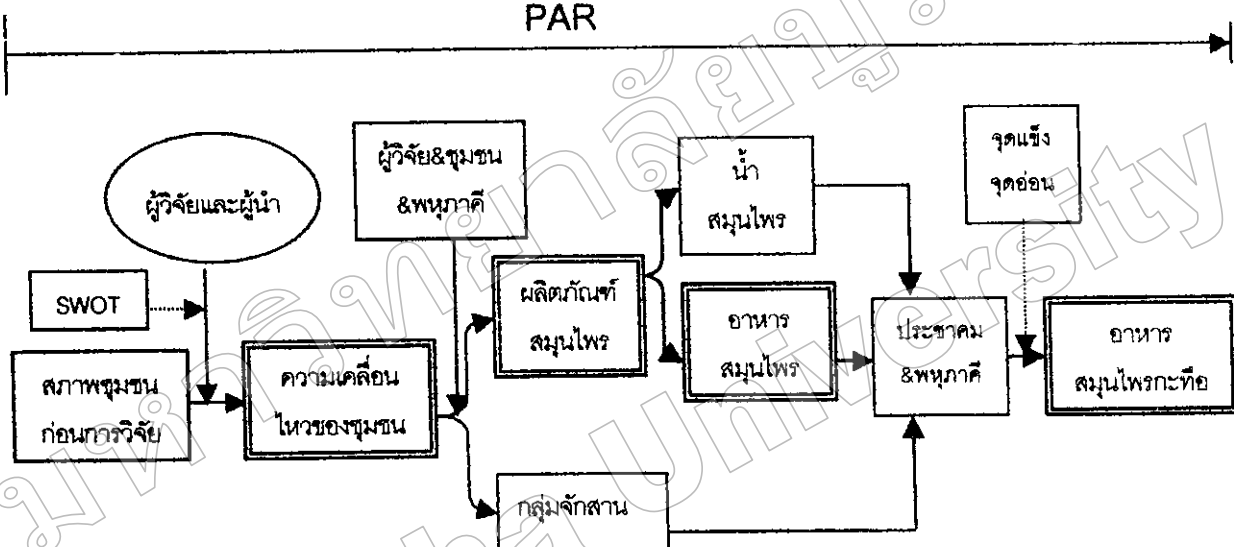
ในการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดัดเต่า จังหวัดระยองในครั้งนี้ เป็นการสร้างกระบวนการให้เกิดขึ้นใหม่นอกเหนือจากที่เคยดำเนินมาตามวิถีชีวิตในชุมชน เพราะได้มีการกำหนดกิจกรรมร่วมกันทั้งผู้วิจัยและบุคคลทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องในชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method) ที่ทำการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งก่อนดำเนินการเพื่อหารูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัญหา จากการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว เพื่อจะได้นำจุดแข็งที่ชุมชนมีอยู่มาดำเนินการเป็นแนวทาง แล้วนำจุดอ่อนต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการนี้ มาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาให้สามารถดำเนินการได้ต่อไป

ในการดำเนินการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร ในชุมชนบ้านชากดัดเต่า จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินงานเบื้องต้นร่วมกับประชาชน เพื่อหาแนวทางให้เกิดการสร้างงานที่สามารถสร้างเศรษฐกิจสู่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน โดยวางแผนการทำงานให้เป็นรูปธรรม 2 ระยะเวลาด้วยกันคือ ระยะเวลาที่ 1 เป็นระยะของการสร้างรูปแบบเบื้องต้น โดยผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามจากปัจจัยภายนอกหรืออุปสรรคในการตามที่ได้ระบุไว้ในบทที่ 4 มาเป็นฐานเบื้องต้นในการสร้างรูปแบบ ซึ่งได้ทำการค้นหาภูมิปัญญาเด่น ๆ ที่มีในชุมชน มาวิเคราะห์ จนเกิดมีการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่สนใจที่จะนำร่องสร้างผลิตภัณฑ์อาหารสมุนไพรเกิดขึ้น 1 กลุ่ม ได้มาร่วมเสนอแนวคิดร่วมกับผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และนักวิชาการในชุมชน ด้วยการร่วมวางแผนการดำเนินงานเพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดัดเต่า จังหวัดระยอง โดยใน 1 เดือนแรกได้จัดเวทีระดมความคิดของชุมชน และจัดเวทีพหุภาคี เพื่อหารูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวให้มีความเป็นไปได้ และเป็นรูปธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้มากขึ้น ซึ่งข้อมูลจากการวิเคราะห์ ผลการสนทนา

กลุ่ม พบว่า จุดแข็งของชุมชนบ้านซากดืบเต่า คือ ชุมชนนี้มีทรัพยากรสมุนไพรหลายชนิด แต่สมุนไพรกระทือมีมากถึงร้อยละ 80 ของครัวเรือน สามารถเก็บและนำมาพัฒนาได้ตลอดปี พื้นที่ในชุมชนมีความเหมาะสมต่อการปลูกขยายพันธุ์กระทือได้มาก ในชุมชนมีภูมิปัญญาด้านอาหารสมุนไพรกระทือเป็นเอกลักษณ์ที่ยอมรับและรู้จักของคนทั่วไป ครัวภูมิปัญญามีหลายกลุ่ม ที่พร้อมจะช่วยให้เกิดการถ่ายทอดต่อผู้เรียนได้ อีกทั้งจังหวัดระยองเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถทำการขยายตลาด สร้างเศรษฐกิจสู่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง มีการสนับสนุนเงินทุนจากภาครัฐ มีการคมนาคมสะดวก ระบบการสื่อสารต่าง ๆ ครบถ้วน ซึ่งกลุ่มตัวแทนชุมชน ได้เสนอความคิดเห็นว่า “ดีใจถ้าจะเอาทรัพยากรในชุมชนบ้านซากดืบเต่ามาเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ลองบ้าง พวกเราอยากมีและอยากเห็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เรียกว่า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพราะรสชาติอาหารของเราไม่รบกวนใครรบกวน และคิดว่า แกงประกอบสมุนไพรกระทือ เป็นอาหารที่แปลกกว่าที่อื่น ๆ ซึ่งน่าจะเป็นจุดขายได้ดี แต่ยังไม่มีความเป็นเอกลักษณ์” (ชายอายุ 63 ปี) ส่วนจุดอ่อนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านซากดืบเต่า พบว่า ชุมชนนี้ยังไม่มีความร่วมมือที่เข้ามาช่วยสร้างงานร่วมกับชุมชนอย่างจริงจังต่อเนื่อง ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญต่องานสร้างเศรษฐกิจด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นน้อยมาก บุคคลในระบบราชการและผู้นำในชุมชนยังไม่สามารถปฏิบัติตนให้เป็นที่ศรัทธาของชุมชนได้ ข้าราชการปฏิบัติงานเชิงรุกน้อย ประชาชนยังได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐในรูปแบบเดิม เจ้าหน้าที่จะมีการปฏิบัติงานลงสู่ชุมชนชั่วคราว เมื่อมีคำสั่งจากผู้บริหารและเมื่อต้องการผลงานเชิงปริมาณจากชุมชนไปเสนอต่อผู้บังคับบัญชา และยังไม่พบว่า มีงานที่สร้างจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสร้างเศรษฐกิจสู่ชุมชนได้ ซึ่งจากการสนทนากลุ่มพบว่ากลุ่มมีข้อเสนอว่า “งานในบ้านนอกนี้ น่าจะได้รับการสนับสนุนจากคนของรัฐบาลอย่างจริงจัง เพราะที่ผ่านมามีได้ยื่นแต่ข้าว แต่ผู้มาเป็นพี่เลี้ยงจริง ๆ ทางด้านวิชาการยังไม่มีเลย เจ้าหน้าที่ที่มา แปลิบเดียวก็หายไปแล้ว...คนที่นี่เขาเลยเบื่อว่าแค่มาเก็บผลงาน พวกชาวบ้านเสียเวลาทำมาหากินก็เลยเบื่อ ๆ ไป คนของเราที่ไม่มีใครจริงจัง เพราะมันต้องทำมาหากิน ไม่งั้นก็อดตาย แต่ถ้ามีพี่เลี้ยง ก็น่าจะลองดู” (ชายอายุ 38 ปี) ทางด้านโอกาสที่ชุมชนมีนั้น นักวิชาการชุมชนได้เสนอว่าจะร่วมดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ไปกับกลุ่ม เพื่อสร้างงานให้เกิดรายได้ที่ต่อเนื่องมั่นคงในชุมชนต่อไป ส่วนภาวะคุกคามจากปัจจัยภายนอกหรืออุปสรรค ทางกลุ่มมีมติว่าจะร่วมกันประสานงานเพื่อแก้ปัญหาให้เป็นโอกาสที่เอื้อในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร ในชุมชนบ้านซากดืบเต่า จังหวัดระยอง ทุกระยะ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ทางชุมชนได้เสนอให้นำสมุนไพรกะทือมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยสะท้อนปรากฏการณ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการดังกล่าว ซึ่งผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ คือกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ บุคคลที่มีทรัพยากรวัตถุดิบสมุนไพรที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัตถุดิบได้ตลอดทั้งปี เจ้าของภูมิปัญญา ลูกจ้าง เจ้าหน้าที่ภาครัฐ อบต. หน่วยงานเอกชน ผู้บริโภค ระบบการตลาด ซึ่งการทำงานทุกขั้นตอนจะมีการวิเคราะห์และจัดระบบในเชิงพัฒนา เพื่อสร้างความก้าวหน้าของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 7

PAR

ภาพที่ 7 กระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

เมื่อมีการสรุปแนวทางการดำเนินงานแล้ว ได้นำแนวทางของรูปแบบนั้นมาสร้างผลิตภัณฑ์อาหารสมุนไพรกะทือ แล้วทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร ในชุมชนบ้านชากดัดบ่เต่า จังหวัดระยอง เพื่อหาปัญหาและนำแนวทางมาแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 เป็นระยะพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดัดบ่เต่า จังหวัดระยอง ที่เกิดจากการประเมินผลในการนำรูปแบบเบื้องต้นของกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการพัฒนาดังนี้

1. การดำเนินการใช้รูปแบบเบื้องต้น
2. การปรับรูปแบบเบื้องต้น

3. สรุปรูปแบบที่พัฒนาแล้ว

4. ประเมินผลรูปแบบ (จุดแข็ง/จุดอ่อน/กลุ่มเป้าหมาย/การมีส่วนร่วม/ผลลัพธ์)
ดำเนินการใช้รูปแบบเบื้องต้น

ในขั้นตอนนี้ เกิดขึ้นหลังจากการนำข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการที่กำหนด มาผ่านกระบวนการประชาคมของชุมชนและกระบวนการพหุภาคี แล้วส่งผลให้มีการดำเนินการสร้างกิจกรรมของกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัย นักวิชาการในชุมชนและผู้นำชุมชนได้ร่วมกันระดับระบอง แนะนำเมื่อเห็นสมควร ให้กลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ สามารถดำเนินงานได้ ซึ่งได้เกิดปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการเสวนาวัตถุดิบ การบริโภค บรรยากาศในชุมชนและพฤติกรรมต่าง ๆ จากประชาชน ในตลอดเวลาที่ดำเนินการ ผู้วิจัยได้ทำการประมวลผลและศึกษาข้อมูลที่เป็นจริง จากการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนให้มากที่สุด แล้วเลือกเก็บข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์จะเป็นผู้นำในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งพบว่าส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความเคลื่อนไหวในลักษณะต่าง ๆ เช่น เกิดกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มที่ชัดเจนขึ้น (มีการแบ่งงาน แบ่งหน้าที่ มีระเบียบการทำงาน มีการกำหนดขนาดและรูปแบบบรรจุภัณฑ์) มีประชาชนร่วมเสวนาวัตถุดิบ มีการจ้างงานทั้งผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและผู้ร่วมเรียนรู้ ผู้บริโภคให้การชื่นชม เมื่อได้ดำเนินการ 1 เดือน กลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ได้ทำการประเมินผล โดยมีนักวิชาการ ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนร่วมรับฟังและให้คำชี้แนะเมื่อทางกลุ่มขอคำปรึกษา แล้วทางกลุ่มได้นำรูปแบบที่ได้จากการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงแบบต่อไป

การปรับปรุงแบบเบื้องต้น (จากการประเมินจุดแข็ง-จุดอ่อนครั้งที่ 1)

การปรับปรุงแบบเบื้องต้น เกิดขึ้นหลังจากการประเมินผลการทำงานครั้งที่ 1 ของกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดัดบเต่า จังหวัดระยอง ซึ่งพบว่ามีจุดแข็งของการดำเนินงาน คือ ผู้นำกลุ่มและผู้นำชุมชนยังมีความมุ่งมั่นและตั้งใจให้เกิดการพัฒนาที่มีรูปแบบที่สามารถสร้างเศรษฐกิจจากพืชสมุนไพรในชุมชน ครัวภูมิปัญญามีความกระตือรือร้นสมุนไพรที่นำมาสร้างผลิตภัณฑ์มีมากพอ และมีผู้บริโภคถามหา จุดอ่อนของการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ คือ แผนงานที่กำหนดไว้ ไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด เนื่องจากบุคคลที่ได้รับมอบหมายงาน ไม่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลง ส่งผลให้งานไม่สามารถดำเนินได้ตามกำหนด

ชุมชนอาศัยการตลาดจากภาคเอกชนมากเกินไป โดยใช้ศักยภาพส่วนบุคคลด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ของคนในกลุ่มทำงานและประชาชนในชุมชนน้อย การบรรลุผลิตภัณฑียังต้องปรับปรุง และยิ่งขาดการเอาใจใส่เรื่องความสะอาดของผลิตภัณฑียังได้ระยะที่ผ่านมาเป็นระยะของการลงทุน จึงเป็นส่วนที่ยังเก็บทุนอยู่ในส่วนของบรรจุภัณฑ์และอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ และเป็นระยะที่เพิ่งเริ่มการทำงาน

ผลจากข้อมูลดังกล่าวทางกลุ่มดำเนินงานสร้างผลิตภัณฑียังได้นำจุดอ่อนมาปรับปรุงแก้ไข โดยปรับบุคลากรในการทำงานใหม่ ประสานงานทำความเข้าใจกับบุคคลทั้งภายในกลุ่มที่สร้างผลิตภัณฑียัง บุคคลผู้เป็นเจ้าของวัตถุดิบ เจ้าของภูมิปัญญา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นให้กลุ่มได้นำสิ่งที่ปรับปรุงแล้วไปปฏิบัติต่อไป ระหว่างนั้นทางกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑียังได้ทำการประเมินผลเพื่อประเมินผลงานครั้งที่ 2 ต่อไป

การประเมินผลครั้งที่ 2 ของกลุ่ม จุดแข็งยังคงเป็นแบบเดิม แต่พบจุดอ่อนในการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ทางด้านบุคลากร พบว่าสมาชิกกลุ่มยังไม่สามารถเข้าปฏิบัติงานได้ตามข้อกำหนด สมาชิกเริ่มมองเห็นว่าสถานที่ในการปฏิบัติงานเป็นเงื่อนไขในการทำงาน เพราะอยู่ไกลจากกลุ่มสมาชิกหลัก และไม่มีผู้อยู่ประจำในสถานที่ประกอบการ ดังนั้นจึงมีผลกระทบกับการทำงานในชีวิตประจำวันด้านอื่น ๆ ของสมาชิกที่ต้องจัดเวรกันไปเฝ้าดูแลอุปกรณ์ และได้มีการว่าจ้างบุคคลภายนอกเฝ้าอุปกรณ์และสถานที่ในบางวัน จึงเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่าย ส่วนทางด้านผลิตภัณฑียังและการตลาดที่สร้างรายได้สู่ชุมชน ยังจัดงานไม่เป็นระบบ ผู้ส่งวัตถุดิบและครุภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน จึงขาดความมั่นใจ ซึ่งเจ้าของวัตถุดิบกล่าวว่า "ยังไม่รู้ว่าเขาจะเอาอย่างไรกัน ความจริงคนที่ซื้อกินกันมาก แต่ถ้าได้ปรับกันสักนิด จะดีมากเลย ..เดี๋ยวค่อยดูเขาไปก่อน.." (หญิงอายุ 48 ปี) และครุภูมิปัญญากล่าวว่า "...เรื่องให้ไปช่วยทำ ช่วยสอนเด็ก ๆ ในกลุ่มนะไม่มีปัญหา แต่ขาดกันบ่อยเหลือเกิน เลยชักไม่แน่ใจ คนที่นี้เขาไม่ค่อยคิดอะไรกันหรอก ทั้งที่ทุนในหมู่บ้านมีตั้งมากมาย เลยไม่รวยกันสักที"(หญิงอายุ 65 ปี)

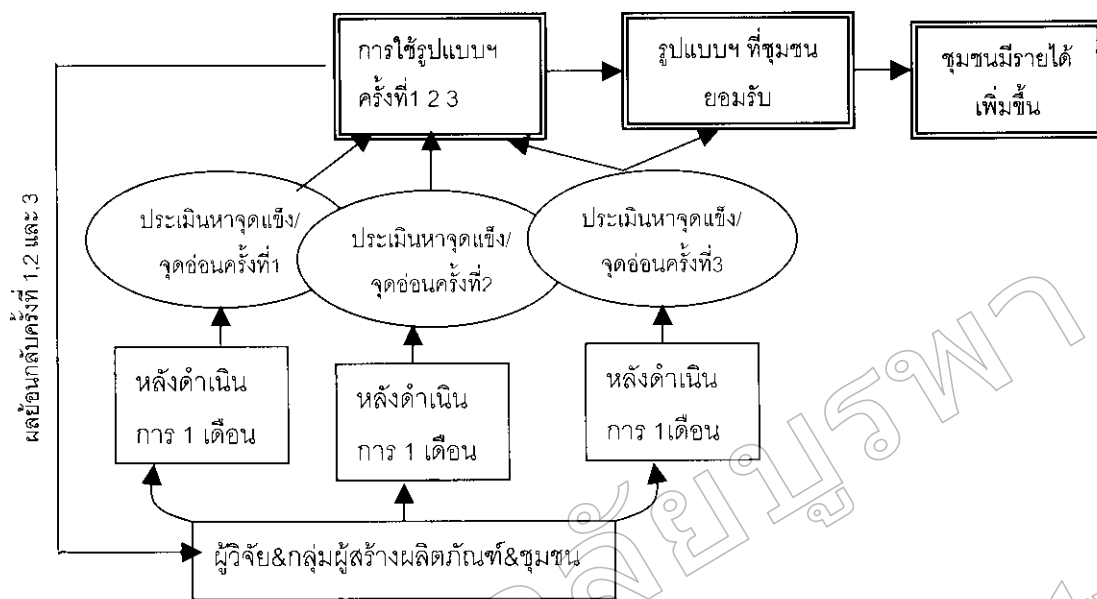
การปรับปรุงแบบครั้งที่ 2 (จากการประเมินจุดแข็ง-จุดอ่อนครั้งที่ 2)

หลังจากการประเมินผลงานครั้งที่ 2 ทางกลุ่มได้ปรับกลยุทธ์การทำงานอีกครั้ง เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชน และสามารถทำให้เกิดการสร้างเศรษฐกิจ อันจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนต่อไปได้ สิ่งที่ทางกลุ่มสร้างผลิตภัณฑียังได้มีมติปรับปรุงเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ โดยทำการปรับและพัฒนาวิธีการ คือสลายกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑียังเดิม แล้ววางแผนการดำเนินงานโดยนำจุดแข็งของชุมชนมาเป็นฐานการทำงาน และนำ

จุดอ่อนที่เป็นผลจากการประเมินแต่ละครั้งมาดำเนินการใหม่ ระยะนี้เป็นระยะที่เข้าสู่การพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการที่ต้องการได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสมาชิกกลุ่มได้กล่าว ถึงการวางแผนการดำเนินงานที่ต้องปรับการดำเนินงานในครั้งนี้ว่า “เราลองกันมาหลายอย่าง ก็รู้ แล้วปัญหาอย่างไร ยิ่งไงเราก็ต้องฟังกัน ไม่จู้จี้ทำงานไม่ออก สถานที่มันไกลไป ต้องทำที่บ้านนี้แหละ ตอนนี้ก็ยอมกันหมดแล้วนี่ ..แม้ฉันเองเราทำกับข้าวเก่ง เราจะได้ช่วยได้เต็มที่ ไม่ต้องคอยห่วงว่าจะทำตอนไหน จะกลับตอนไหน ทำงานก็มีรายได้ไปในตัว ” และมีข้อเสนอจากประธานกลุ่มว่า “ผมอยากให้มีการย้ายที่เพื่องานจะได้เดินได้ แต่ก็ต้องรอให้สมาชิกยอมรับกันเต็มที่ก่อน เรื่องผลผลิตนะสบาย ๆ เราทำได้ แต่เวลาที่เราจะมารวมกันได้ครบ ๆ ให้งานเดินได้หมดไปเยอะทุนยังมีเท่าเดิม ปรับทบวนเสียใหม่ก็ใช้ได้แล้ว ผมอยากให้ทุกคน วิน วิน”(ชายอายุ 54 ปี)ซึ่งกลุ่ม ได้มีมติปรับการดำเนินงานให้มีความคล่องตัวดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนสถานที่ในการสร้างผลิตภัณฑ์ เป็นบ้านของสมาชิกกลุ่มซึ่งมีผู้พักอาศัยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสถานที่พักอาศัยนี้มีผู้สูงอายุที่เป็นครูภูมิปัญญาเป็นเจ้าของบ้านร่วมด้วย ดังนั้นเวลาที่จะสร้างงาน และถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้เข้ามาปฏิบัติงาน หรือกลุ่มเป้าหมายอื่น สามารถทำได้สะดวก และงานที่ทำการสร้างผลิตภัณฑ์นี้ ยังสามารถดำเนินการได้สะดวกขึ้น เพราะไม่ต้องควบคุมด้วยเวลา เปิด ปิด สถานที่ทำงาน แต่จะมีการกำหนดระเบียบขั้นตอนโดยกลุ่มสมาชิกผู้รู้ใจ เพื่อให้งานสามารถดำเนินได้
2. กลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ ปรับเป็น 3 ครอบครัว รวมเป็น 1 กลุ่มงาน ซึ่งแต่ละครอบครัวต่างอยู่ในเขตใกล้เคียงกัน บุคคลในแต่ละครอบครัว ต่างมีความสัมพันธ์กันดีและทำความเข้าใจในข้อตกลงร่วมกันได้ด้วยความเอื้ออาทร
3. การดำเนินการเรื่องวัตถุดิบและการตลาด ยังคงสามารถให้บุคคลในชุมชนที่เป็นคนเดิม และคนอื่น ๆ ร่วมดำเนินการ แต่มีระเบียบและเงื่อนไขร่วมกันกับกลุ่ม ซึ่งสามารถสร้างเศรษฐกิจครอบครัวได้
4. กำหนดวันทำงานเป็น 4 วัน ในหนึ่งสัปดาห์ คือ วันจันทร์ พุธ ศุกร์ และเสาร์
5. จ้างงานบุคคลในชุมชนเป็นรายวัน ในการสร้างผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์
6. แบ่งรายได้เป็นเปอร์เซ็นต์ ให้แก่ผู้ดำเนินการตลาด
7. ทำบัญชีและตรวจสอบบัญชีแบบง่าย ๆ
8. กำหนดผู้ประสานงานและประชาสัมพันธ์
9. จัดระบบการประเมินผลที่เป็นขั้นตอนโดยสมาชิกและมีการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เป็นระยะ ๆ

หลังจากที่กลุ่มได้นำผลการประเมินมาปรับ เพื่อดำเนินการใหม่ หลังจากนั้นได้มีการสร้างงานที่ต่อเนื่องเป็นระบบ ระหว่างการดำเนินงานครั้งนี้ ทางกลุ่มมีการเรียนรู้วิธีการทำงานที่เอื้อต่อผู้ปฏิบัติและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งพบได้จาก การโทรศัพท์แจ้งผู้วิจัยน้อยลง กลุ่มมีความสม่ำเสมอในการทำงานและมีความยิ้มแย้มกับการทำงาน ซึ่งกลุ่มได้ทำการประเมินผลการทำงานครั้งที่ 3 ผู้วิจัยได้เตรียมตัวแจ้งกับชุมชน เพื่อจะแยกตนเองออกมาให้ชุมชนได้ดำเนินงานอย่างเป็นอิสระด้วยตนเอง ซึ่งผลจากการประเมินพบว่า การทำงานราบรื่นได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม กลุ่มผู้ผลิตและผู้เสนอวัตถุดิบมีรายได้เพิ่มจากเดิม ซึ่งหัวหน้าแม่ครัวของกลุ่มกล่าวว่า "ไม่ลองก็ไม่รู้ ครั้งนี้จะทำงานโล่งใจได้มาก เพราะทำเรื่อย ๆ พอเอาเงินมานับกันก็ยิ้มออกแล้ว เพราะรายได้ดีเสียด้วย ที่สำคัญพวกเราก็อุดหนุนกันเอง จ่ายค่ากับข้าวในบ้านน้อยลง ก็เลยมีเงินเก็บได้มากขึ้น ของในสวนได้ใช้เต็มที่ แต่คงต้องสะสมเงินซื้อเครื่องทำน้ำแกงเคอะ เพราะเหนื่อยมากเลย...อายุมากแล้ว เด็ก ๆ ที่มาช่วยก็บ่นเหนื่อย แต่ถ้ารายได้แบบนี้ ไม่นานก็ซื้อได้" (หญิงอายุ 68 ปี) สำหรับผลจากการทำงานดังกล่าว ทำให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ที่มีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจน คือ บุคคลในครอบครัวที่ร่วมสร้างผลิตภัณฑ์กิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้ที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาซึ่งเป็นแม่บ้านและพ่อบ้านได้ทำการถ่ายทอดวิธีการสร้างผลิตภัณฑ์แก่บุคคลในครอบครัวทุกคน เด็กนักเรียนในโรงเรียนของชุมชนได้นำอาหารสมุนไพรไปรับประทานที่โรงเรียน อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนในชุมชนให้ความสนใจที่จะให้มีการถ่ายทอดวิธีการทำอาหารท้องถิ่นในโรงเรียน โดยให้ครูภูมิปัญญาในชุมชนได้เข้ามาสอน คนในชุมชนซื้อผลิตภัณฑ์ไปบริโภคมากขึ้นผลิตภัณฑ์รายได้หมดตามที่วางแผนและมีการสั่งเพิ่มทำให้ผลิตออกไม่ทันเนื่องจากเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ช่วยในการผลิตมีขนาดเล็ก นักวิชาการและบุคลากรภาครัฐได้ช่วยประสานงานให้เกิดการเพิ่มทุนเพื่อขยายงาน มีการเคลื่อนไหวของชุมชนเพื่อเสนอวัตถุดิบ และมีการทำอาหารจากภูมิปัญญาท้องถิ่นออกจำหน่ายมากขึ้น เช่น ห่อจี่ ข้าวलग (ทำจากกระบอก) ขนมมัดไต้ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ มีความกระตือรือร้น ซึ่งสังเกตได้จากการขอคำปรึกษา การติดต่อดูงานเพื่อพัฒนางานของตน ซึ่งจากการเริ่มนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านซากต๋บเต่า จังหวัดระยอง มาใช้ด้วยการนำวัตถุดิบซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีมาก หาได้ง่ายตลอดปีในชุมชนมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ แล้วมีการประเมินผลหาจุดแข็ง จุดอ่อน ของการดำเนินงาน 3 ครั้ง ก็สามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินงานจนเป็นรูปแบบที่ยอมรับได้และนำมาเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านซากต๋บเต่า จังหวัดระยอง ได้ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ที่มาของรูปแบบการผลิตอาหารสมุนไพร

สรุปรูปแบบที่พัฒนาแล้ว

การสรุปรูปแบบที่พัฒนาแล้ว ได้กระทำเมื่อได้พัฒนารูปแบบครั้งที่ 3 ตั้งแต่การกำหนดกิจกรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์เดิม แต่งปรับสถานที่ใหม่ ปรับผู้ทำงาน และเสริมการทำงานอื่นที่สมาชิกที่เกี่ยวข้องพร้อมจะดำเนินการได้เอง และผ่านประเมินผลภายในทั้งพฤติกรรมการทำงานของกลุ่ม และบรรยากาศการทำงาน เมื่อกลุ่มมีความพึงพอใจจากผลที่ได้รับจากผู้ร่วมงานเองและการตอบสนองจากบุคคลรอบนอก กลุ่มจึงสรุปให้มีการนำรูปแบบที่ได้ไปใช้ ระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้เตรียมแยกตนเองออกมา ด้วยการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นหรือประเมินผล และปล่อยให้กลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ปฏิบัติงานกันเอง แต่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยการซักถาม พูดคุย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งสมาชิกกลุ่มได้กล่าวถึงการดำเนินงานที่ต้องปรับการดำเนินงานในครั้งนี้ว่า "เราลองกันมาหลายอย่าง ก็รู้แล้วว่าจะต้องลงเอยยังไง ไม่งั้นก็คงหยุดไว้ก่อน โชคดีที่เดินถูกทาง บ้านเราจะได้ให้คนอื่นรู้จักมาก ๆ" (หญิงอายุ 45 ปี)

ประเมินผลรูปแบบที่นำไปใช้

หลังจากกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ได้นำวิธีการตามรูปแบบที่กลุ่มสรุปไปใช้ 1 เดือน ก็ได้ทำการประเมินผลรูปแบบที่นำไปใช้ โดยประเมิน จุดแข็ง จุดอ่อน กลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน และ ผลลัพธ์ที่ชุมชนได้รับ ดังนี้

จุดแข็งของรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดืบเต่า จังหวัดระยอง ที่นำมาใช้ พบว่า ด้านบุคคลหลักมีความพร้อมในการทำงาน เพราะสถานที่ทำงานเป็นที่พักอาศัยของผู้ทำงานหลัก สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ได้ตามเป้าหมาย วัตถุดิบมีมากพอ มีตลาดนัดในชุมชนที่ขายผลิตภัณฑ์ได้ มีลูกค้านอกพื้นที่ส่งผลิตภัณฑ์เพิ่มเติม มีนักวิชาการในชุมชนคอยให้คำชี้แนะ ผู้นำกลุ่มมีความเข้าใจในงานและสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้

จุดอ่อนของรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดืบเต่า จังหวัดระยอง พบว่า กลุ่มที่สร้างผลิตภัณฑ์ยังมีทุนน้อย ไม่สามารถซื้อเครื่องมือที่มีศักยภาพในการผลิตจำนวนมากได้

กลุ่มเป้าหมาย สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดืบเต่า ในครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายเป็นบุคคลที่สอดคล้องกับงาน และสามารถทำให้งานด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน และกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นดำเนินได้ดี ซึ่งกลุ่มบุคคลหลักที่ทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าว คือครูภูมิปัญญา ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดและผู้เรียนรู้หรือผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งกลุ่มครูภูมิปัญญานั้นเป็นบุคคลจากครัวเรือนในชุมชน ที่ปกติปรุงอาหารรับประทานเองที่บ้านอยู่แล้ว ส่วนกลุ่มผู้เรียนรู้หรือผู้ที่ต้องการให้ได้รับการถ่ายทอด คือบุคคลที่พักในครอบครัวเดียวกันกับครูภูมิปัญญาทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะเยาวชนในครอบครัว ในชุมชน และในโรงเรียน นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดืบเต่า ดำเนินได้ดี ก็คือกลุ่มผู้บริโภคทั้งภายในชุมชน และทั่ว ๆ ไป กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่ช่วยกระตุ้นให้กระบวนการต่าง ๆ สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานครั้งนี้ เน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดืบเต่า เป็นหลัก ซึ่งหลังจากที่มีการนำรูปแบบการดำเนินงานมาปรับปรุงพัฒนาแล้ว 3 ครั้ง พบว่ามีความเคลื่อนไหวของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับ การสร้างผลิตภัณฑ์สมุนไพรเช่นแกงใส่หน่อกะวาน การสร้างภูมิปัญญาอื่น ๆ เช่น จักสาน การแปรรูปผลไม้

ผลลัพธ์ที่ชุมชนได้รับ หลังจากที่กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกัน การสร้างผลิตภัณฑ์ของกลุ่มก็ดำเนินการไปตามมติ ดังนั้นในระยะนี้ทางกลุ่มจึงมีการสร้างผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องตามวัน เวลา ที่กำหนด ระหว่างการดำเนินงานมีการประเมินผลการทำงานร่วมด้วยตลอดเวลา ซึ่งจากการประเมินผลจากการทำงานในครั้งนี้ พบว่าเกิดผลลัพธ์ ต่อชุมชนชัดเจน 2 ส่วน คือ ผลจากการ

ทำงานของกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ และการผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากตบเต่า ซึ่งจากการประเมินผลการทำงานของกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ พบว่ามีปรากฏการณ์ที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในครั้งนี้คือ ถ้ามีการปฏิบัติกิจกรรมเริ่มจากครอบครัว การมีส่วนร่วมของทุกคนในครอบครัวย่อมเกิดขึ้นได้ เพราะความรู้สึกเป็นเจ้าของ ที่ต้องรับผิดชอบ และความห่วงใยใกล้ชิดสนิทสนมกัน ย่อมส่งผลให้เกิดการทำงานร่วมกันได้อย่างเอื้ออาทร และเมื่อมีการขยายงานเกี่ยวข้องกันหลาย ๆ ครอบครัว ความรับผิดชอบและการร่วมมือกันก็จะสามารถแพร่ขยายไปได้มากขึ้น สมาชิกสามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อตกลงของกลุ่ม และปฏิบัติในแนวเดียวกันได้ ประโยชน์ที่เกิดกับครอบครัวที่ชัดเจนคือ คนมีความเต็มใจในการทำงานเพราะครอบครัวที่คุ้นเคยกัน ต่างเข้าใจกันง่าย จึงเกิดการยอมรับและเกรงใจกัน ดังนั้นการสร้างผลิตภัณฑ์ที่ใช้แนวทางการบริหารจัดการในครั้งนี้ น่าจะนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี สำหรับผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากตบเต่า พบว่า เมื่อกลุ่มสมาชิกรวมกลุ่มครอบครัวที่สนิทสนมกันเข้าทำงานและแบ่งหน้าที่ได้ชัดเจน งานต่าง ๆ ก็สามารถดำเนินได้รวดเร็ว ผู้ที่พบเห็นก็มีความมั่นใจ กลุ่มได้รับการสนองตอบในลักษณะมีส่วนร่วมจากประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ตามมา ทั้งบุคคลที่มีส่วนร่วมเสนอวัตถุดิบ ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ไปบริโภค ผู้ประสงค์เข้าเป็นผู้แทนขายผลิตภัณฑ์ แหล่งเงินทุนให้การสนับสนุนเพื่อขยายงาน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้ครอบครัวที่เป็นกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ มีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งพิจารณาจากค่าใช้จ่ายในบ้านลดลง มีเงินเหลือเก็บในแต่ละเดือนเพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องไปซื้ออาหารจากตลาดในเมือง และวัตถุดิบในบ้านสามารถนำมาสร้างรายได้สู่ครอบครัวได้ ซึ่งผู้ขายวัตถุดิบกล่าวว่า “ดีที่ว่าทำสวนผลไม้อีกเพราะมีรายได้เกือบทุกวัน” (ชายอายุ 52 ปี) นอกจากนี้ยังสร้างความพึงพอใจแก่บุคคลในครอบครัว และคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งประชาชนที่ซื้อผลิตภัณฑ์ก็กล่าวว่า “ของเขาเอาได้นะ ถ้ามีขายสมำเสมอ น่าจะดังทีเดียว เพราะรสชาติไม่เอียนดี ผมมาซื้อทุกครั้งที่มาตลาดนัด” (ชายอายุ 40 ปี)

สำหรับผลที่ได้จากผู้บริโภค ด้านความพึงพอใจทั้งรสชาติ ขนาดบรรจุภัณฑ์ ราคา ซึ่งได้มีผู้ซื้อ ผลิตภัณฑ์กล่าวว่า “ของบ้านเรานี้รสชาติไม่เหมือนใครอยู่แล้ว แล้วที่ซื้อไปกินนี้ เพราะรสจัดและอร่อย ไม่แพงเกินไป...ไม่ต้องไปแกงเอง และไม่มีสารชูรสด้วย” (ชายอายุ 43 ปี) คำบอกเล่าของผู้บริโภคคนหนึ่งกล่าวว่า “ไม่รู้หรอกว่า มีแกงกะทือชาย เพราะทำกินเองได้ แต่เมื่อได้ชิมและเอาไปใส่ชามดูเลยรู้ว่าราคาไม่แพง ก็เลยซื้อเพิ่มอีก นี่ซื้อไปฝากเจ้ข้างบ้านด้วย เพราะฉันเคยแกงให้กินแล้วเขาชอบ..อ้อ ขาดินะคนซื้อกันมากเลยนี่ ฉันดีใจด้วย” (หญิงอายุ 43 ปี) และ

สมาชิกกลุ่มคนหนึ่งกล่าวว่า “ตอนนี้สบายใจที่เดินถูกทาง รายได้ก็พอสมควร รอลักพักคงขยายงานได้ เพราะเครื่องทำมันเล็กไปทำด้วยมือก็เหนื่อย แต่น้อย ๆ ก็พอไหวอยู่” (หญิงอายุ 36 ปี)

สำหรับผลที่มีต่อภาวะเศรษฐกิจชุมชน ได้ประเมินที่แนวโน้มของการผลิตและรายได้ที่เป็นทุนและกำไรโดยเฉพาะต่อการจำหน่ายในแต่ละวัน ซึ่งผลปรากฏว่ามีกำไรจากการขายถึงร้อยละ 40 ของการลงทุน หลังจากหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้ว และขายหมดทุกวัน ซึ่งสมาชิกกลุ่มผู้ทำบัญชีกล่าวว่า “ตอนนี้เพิ่งเริ่มลงตัวแต่ก็พอบอกได้ว่าจะไปไหวไหม ก็ต้องรอดูอีกนิด ว่าคนยังซื้อเราสมำเสมอหรือเพิ่มขึ้นอย่างไร แต่เราก็ไปขายที่ตลาดนัดและในตลาดนัดกลางอากาศ ขายหมดทุกวัน” (หญิงอายุ 44 ปี) จากการประเมินผลการมีส่วนร่วมของคนหลายกลุ่ม ในระหว่างที่ดำเนินงาน ซึ่งครุภูมิ ระบุว่า “ตอนนี้ทำงานสนุกเพราะมันขายได้ แล้วก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น เด็ก ๆ ที่มาช่วยทำ เขาก็ตั้งใจดี ถ้าเป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ บ้านเราก็เดินถูกทางแล้ว นี่คนเอากะทือมาขายหลายคนแล้วนะ เห็นว่าเขาก็ซื้อแกลงไปกินเองด้วย” (หญิงอายุ 68 ปี) จากการให้สัมภาษณ์ของ อบต. หมู่บ้าน กล่าวว่า “ดีทีเดียวแหละอีกหน่อยคนคงรู้จักเรามากขึ้น ชาวบ้านก็สนุกไปด้วย นี่เห็นเตรียมพื้นที่ปลูกกะทือกันแล้ว ตักว่าไปทำอย่างอื่นตั้งหลายอย่าง เด็ก ๆ ที่บ้านเขาก็ถามเรื่องการจ้างคนเพิ่มจะให้เขามาตัดต่อเอง” (ชายอายุ 48 ปี) จากการประมวลปรากฏการณ์และการสัมภาษณ์บุคคลทั้งในกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งสมาชิกกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์กล่าวว่า “ทำเล็ก ๆ นะดีแล้ว มันมองเห็นว่าจะเอาอย่างไรกันต่อ ยิ่งเริ่มที่บ้านเราเองนี่แหละดีที่สุด ยิ่งใครในบ้านเขาก็ต้องช่วยเราอยู่แล้ว ยิ่งงานนี้เขาถนัด ก็สบายไปเลย” (ชายอายุ 48 ปี) เจ้าของบริษัทซึ่งเป็นผู้แทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์หลายชนิดกล่าวว่า “เห็นงานครั้งนี้แล้วสบายใจได้ว่า มีความยั่งยืนแน่ เพราะคนในพื้นที่ก็ซื้อ และที่ล่องไปให้คนอื่น ๆ ซิม เขาก็ชอบมาก และบอกว่าแปลกดี ผมขอให้ปรับการบรรจุอีกนิดหน่อยเท่านั้น ถ้าผ่าน อย. ก็จะมีคนสนับสนุนมากยิ่งขึ้น ตอนนี้ผมยินดีช่วยทันทีเท่าที่จะทำได้ เพราะนี่ก็บ้านผมเหมือนกัน” (ชายอายุ 42 ปี) และการให้สัมภาษณ์ของผู้นำทางการเกษตรในชุมชน กล่าวว่า “ผมนึกไม่ถึงว่ากะทือจะสร้างรายได้ได้ดีเป็นเรื่องเป็นราวได้อย่างนี้ต่อไปนี้ คนบ้านเราคงเอาของอื่น ๆ ที่เป็นทุนอยู่ในบ้านเรามาพัฒนากันมากขึ้น นี่ยังมีอีกหลายอย่างนะ ทั้งพืชสมุนไพรและพืชผักอื่น ๆ ผมยินดีสนับสนุนเต็มที่ ให้มีการขยายพันธ์กันในช่วงนี้ เพราะยังมีฝนอยู่ กะทือขึ้นง่ายจะตายไป แต่หน้าแล้งเขาก็พักต้น มีแต่หัว... ดีครับค่อย ๆ ช่วยกันคนละไม้ละมือ” (ชายอายุ 62 ปี) จากข้อมูลที่ได้มาทำให้สามารถสรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชาก ตับเต่า จังหวัดระยอง ได้จากจุดแข็งซึ่งเป็นทุนในชุมชน จุดอ่อนของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมาย บุคคล กลุ่มภาคี และผลผลิตที่สร้างขึ้น สามารถนำมาสรุปขั้นตอน

การดำเนินงานให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดัดเต่า จังหวัดระยองได้ดังนี้

1. ศึกษาและเลือกกิจกรรมที่ปฏิบัติง่าย ใช้ทุนน้อย ให้ประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนได้มากและต่อเนื่อง มาเป็นสื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยสามารถนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาพัฒนาเพิ่มมูลค่าได้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
 2. ศึกษาและสำรวจการตลาดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ เพื่อหาความเป็นไปได้
 3. มีระเบียบการทำงานของกลุ่ม ที่สมาชิกยอมรับ และสามารถปฏิบัติงานได้
 4. มีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา และผู้เรียนรู้
 5. ทุกคนที่ทำงานต้องมีความรู้และเข้าใจในสรรพคุณของผลิตภัณฑ์
 6. แบ่งงานรับผิดชอบด้วยการให้สมาชิกเลือกงานที่จะรับผิดชอบเอง โดยเฉพาะงานการติดต่อประชาสัมพันธ์ และการประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องได้บุคคลที่มี ศักยภาพเพียงพอ
 7. การรวมกลุ่มผู้สนใจที่มีแนวคิดเดียวกัน โดยเลือกคนที่สามารถเชื่อมต่อกันได้มากที่สุดและพร้อมที่ปรับตัวเมื่อมีปัญหา โดยเริ่มจากคนจำนวนน้อย ๆ ซึ่งจะทำให้สะดวกต่อการควบคุมดำเนินการ และปรับกันได้ง่าย
 8. เลือกสถานที่ ที่เอื้อและสะดวกต่อการทำงานของสมาชิกโดยรวม มีความพร้อมที่จะปรับสถานที่ได้ง่ายและสิ่งแวดล้อมดี การคมนาคมสะดวก
 9. เริ่มงานจากน้อย ๆ แล้วค่อยขยายตามความต้องการของผู้บริโภค
 10. มีการประเมินผลอย่างจริงจังในทุกส่วนทั้งภายในกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ ชุมชนผู้บริโภค และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
 11. ยอมรับว่าทุกคนมีความสำคัญและมีเกียรติเท่ากันทั้งผู้ผลิตผู้บริโภค และผู้เกี่ยวข้อง
 12. เมื่อมีปัญหาต้องสามารถปรับเปลี่ยนแผนในการทำงานใหม่ได้ทันที
 13. หลีกเลี่ยงความขัดแย้งในกลุ่มและบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกระดับ
 14. พัฒนาปรับปรุงงานให้มีความสม่ำเสมอทั้งคุณภาพและปริมาณ และต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค
 15. มีการสร้างขวัญและกำลังใจ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มได้อย่างเหมาะสม
- จากรูปแบบทั้ง 15 ประการ ที่ทางกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ได้สรุปไว้ ทางกลุ่มได้ทดลองนำ

ไปใช้ในการดำเนินงาน ผลปรากฏว่าภายใน 2 เดือน การทำงานของบุคลากรในกลุ่มผู้ผลิตมีความราบรื่น จุดบกพร่องบางประการภายในกลุ่มก็สามารถแก้ปัญหาได้รวดเร็ว บุคคลที่นำวัตถุดิบมาขายให้ก็มีความมั่นใจที่จะทำการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรได้มากขึ้น มีผู้บริโภคเข้ามาติดต่อถึงสถานที่ประกอบการ ซึ่งผู้ขายวัตถุดิบได้กล่าวว่า “น่าจะเป็นอย่างนี้เสียแต่แรก แต่นี้ก็สบายแล้ว ขอให้เรารัก ๆ กันไว้เถอะ อะไร ๆ ก็ทำได้หมด...พวกเราต้องช่วยกันมากกว่านี้อีกนิดนะ เพราะยังมีอีกหลายคนเขายังไม่ค่อยรู้เรื่องการรวมกลุ่ม เมื่อจะได้ทำอย่างอื่นด้วย” (ชายอายุ 41 ปี) มีตัวแทนบริษัทค้าปลีกเข้ามาหาข้อมูลและกล่าวว่า “ฉันได้ชิมแกงและน้ำพริกแล้วรสชาติแปลกดี และอร่อยใช้ได้เลย ถ้าทำการรับรอง อย. เรียบร้อยเมื่อไร ฉันขอเป็นตัวแทนจำหน่ายนะ” (หญิงอายุ 48 ปี)

สรุปได้ว่าการใช้รูปแบบการดำเนินงานให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนตามที่ทางกลุ่มผู้สร้างผลิตภัณฑ์ประเมินไว้ ควรต้องดำเนินการให้ครบทั้ง 15 ประการ ดังได้กล่าวแล้ว และจะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่เกิดจากการคิดของกลุ่มเอง โดยมีบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมร่วมดำเนินกิจกรรมเดียวกัน ย่อมทำให้งานดำเนินไปได้สะดวก และทำให้เกิดการทำงานในลักษณะของการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ อีกทั้งสถานที่ที่เอื้อต่อการทำงาน ทำให้การสร้างผลิตภัณฑ์มีความต่อเนื่อง ดังนั้นกลุ่มจึงสามารถกำหนดรูปแบบการทำงานในระยะนี้ได้ชัดเจน และยังเป็นกระบวนการสะท้อนให้ชุมชนได้เห็น ว่า สมุนไพรสามารถนำมาสร้างให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนบ้านชากดัดเต่า จังหวัดระยองได้ โดยเฉพาะสมุนไพรกะทือ สามารถนำมาสร้างผลิตภัณฑ์จนสะท้อนให้เห็นภาพปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ชัดเจน ได้ช่วยส่งผลให้ประชาชนในชุมชนให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน และร่วมดำเนินการในการสร้างรายได้ร่วมกันด้วย

สำหรับการเขียนรายละเอียดของข้อมูล ได้จัดทำ หน้าที่ศึกษาข้อมูลเสร็จ โดยคัดเลือกและแยกข้อมูลออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามกรอบกิ่งโครงสร้างของการเก็บข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาทำการตีความเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสนาม โดยยึดหลักการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ทางสังคมของผู้เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ให้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมการเกิดกระบวนการนี้ ด้วยการนำข้อมูลมาจัดระบบเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีของโคไลซีที่จับข้อมูลอิมพิวเตอร์จึงยุติการเก็บข้อมูล ในขณะที่เดียวกันการดำเนินการสร้างผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนำร่อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดัดเต่า จังหวัดระยอง ก็ยังคงดำเนินอยู่ และพบว่ากลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องที่ชัดเจนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนได้มีวิธีการในการแก้ปัญหาของตนเอง ในระดับหนึ่ง